Esa Latva-Äijö

RIKOS RUUTUPAPERILLA

Oheismateriaali

TAMPEREEN TEATTERI

Esa Latva-Äijö

Rikos ruutupaperilla

Ensi-ilta 25.1.2019

Oheismateriaalin valmistaneet opettajat:
Päivi Favorin, Sammon keskuslukio / äidinkieli ja kirjallisuus
Eeva Humalamäki, Linnainmaan koulu / äidinkieli, ilmaisutaito
Nina Ignatius, Linnainmaan koulu / historia, yhteiskuntaoppi, ilmaisutaito
Miia Kuorilehto, Linnainmaan koulu / äidinkieli

Kuvat: Harri Hinkka, Tampereen Teatteri

Mihin tarkoitukseen oheismateriaali on tehty?

Oheismateriaalin tavoitteena on syventää esityksen katsomiskokemusta ja herättää ajatuksia ja keskustelua teatterielämyksestä. Tehtäviä voi käyttää ennen ja jälkeen teatteriesityksen. Materiaali soveltuu esimerkiksi yläkoulun, ammattiopiston ja lukion opiskelijoille. Aineistoa voi soveltaa tehtäessä opintoihin opintosuorituksia.

Miten materiaalia käytetään?

Voitte vapaasti valita teitä kiinnostavat alueet ja käsitellä niitä joko ohjeen mukaan tai haluamallanne tavalla: pari- ja ryhmätöinä, keskusteluina, kirjallisina tehtävinä tai draamatehtävinä.

Voitte tutustua myös muiden näytelmien materiaaleihin sekä teatterietikettiin, joka löytyy myös tästä materiaalista. Oheismateriaaleissa on erilaisiin tilanteisiin sopivia draamatehtäviä sekä materiaalia teatteriesityksistä yleensä.
http://www.tampereenteatteri.fi/fi/yleisotyo/opettajille/
http://www.tampereenteatteri.fi/fi/yleisotyo/teatterietiketti/

Sisällysluettelo seuraavalla sivulla

SISÄLLYSLUETTELO

I	**RIKOS RUUTUPAPERILLA: perustietoa**	4
II	**Analyysitehtäviä esityksen katsomisen jälkeen**	5
III	**Tehtäviä intertekstuaalisista viittauksista**	7
IV	**Tehtäviä näytelmän repliikeistä**	8
V	**Draamatehtäviä**	11
VI	**Teatterietiketti**	13

I RIKOS RUUTUPAPERILLA: perustietoa

Käsikirjoitus ja ohjaus	**Esa Latva-Äijö**
Lavastus- ja pukusuunnittelu	**Mikko Saastamoinen**
Valosuunnittelu	**Tuomas Vartola**
Äänisuunnittelu	**Simo Savisaari**

Kantaesitys 25.1.2019 Tampereen Teatterin Frenckell-näyttämöllä

Henkilöt:

Max, noin 50–60-vuotias elokuvaohjaaja	**Esko Kovero**
Danny, 42-vuotias amatöörinäyttelijä	**Ville Majamaa**
Pirjo, 36-vuotias tehdastyöntekijä	**Elina Rintala**
Nykänen, noin 30-vuotias harrastajatrubaduuri	**Arttu Ratinen**
Liisa, 50–60-vuotias pankkivirkailija	**Aliisa Pulkkinen**

II Analyysitehtäviä esityksen katsomisen jälkeen

Tehtävät 1-5 sopivat parhaiten yläkoululaisille ja tehtävät 6-10 lukiolaisille

1. Mielipidejana
Oppilaat asettuvat mielipidejanalle seisomaan sen mukaan, millaisia ajatuksia näytelmä herätti. Oppilaiden reaktioista keskustellaan. (Vastaava tehtävä löytyy myös draamatehtävistä lämmittelytehtävänä.)

Esimerkkiväittämiä:

Näytelmä on rikosnäytelmä

Näytelmä oli jännittävä.

Näytelmä sai minut nauramaan.

(---> Näiden avulla päästään pohtimaan myös näytelmän tekstilajia.)

Pohdin näytelmän aikana oikean ja väärän käsitettä.

Näytelmän henkilöt olivat kiinnostavia.

Näytelmä on realistinen eli näin voisi tapahtua oikeassa elämässäkin.

Näytelmän henkilöt ovat ystäviä keskenään.

(---> Jos heitä ei miellä ystäviksi, mitä he ovat toisilleen? Miten heidän suhteensa muuttui näytelmän aikana?)

Lavastus oli onnistunut.

Näyttelijät sopivat hyvin rooleihinsa.

Näytelmän loppu on onnellinen.

Näytelmä sopii nuorille.

Nuorten pitäisi käydä enemmän teatterissa.

2. Vallan kahvassa
Kaikilla näytelmän henkilöillä on hetkensä vallan kahvassa. Jakaudutaan viiteen ryhmään ja jokainen ryhmä käsittelee jotakuta näytelmän henkilöistä, myös pankkivirkailijaa. Ryhmät listaavat hetkiä, joissa heidän henkilöllään on näytelmässä valtaa. Millä tavoin se näkyy? Mihin se johtaa? Onko vallankäyttö tilanteessa moraalisesti oikein? Millä toisella tavalla henkilö olisi voinut toimia? Miten toisenlainen toimintatapa olisi muuttanut koko tarinaa?

3. Näytelmän aukot
Pohditaan pienemmissä ryhmissä, mitä asioita näytelmä jättää kertomatta ja miksi. (Esimerkiksi Maxin taustatiedot, miten hakijat löytävät tiensä koekuvauksiin, miksi Nykänen joutuu yhtäkkiä panttivangiksi jne.) Kerätään tiedot taululle ajatuskartan muotoon ja "aukot" jaetaan ryhmille täytettäviksi. Käsitellään näitä sitten yhdessä ja mietitään, miten tietyt tiedot muuttaisivat näytelmän kulkua. Vai muuttaisivatko?

4. Lehti-ilmoitus tai uutinen
Kirjoitetaan Maxin laatima lehti-ilmoitus, jossa hän etsii näyttelijöitä elokuvaansa JA/TAI uutinen pankkiryöstöstä. Mitä faktoja tiedämme näistä tilanteista ja mitä täytyy keksi itse?

5. Jatkoa näytelmälle
Kirjoittakaa lyhyesti jatkoa näytelmän henkilöille. Valitkaa henkilö, jonka näkökulmasta tarina etenee. Pohtikaa esimerkiksi seuraavia asioita: Miten henkilön elämä muuttuu tapahtumien myötä? Pitävätkö nämä neljä yhteyttä keskenään?

6. Henkilöhahmot
Analysoi jotakuta näytelmän henkilöhahmoista. Pohdi analyysissasi esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Millainen hän on? (ulkoinen olemus, luonne)
- Mikä on tyypillistä hänen käyttäytymiselleen näytelmän edetessä?
- Miten hän suhtautuu muihin ihmisiin?

7. Miljöö
Analysoi näytelmän tapahtumaympäristöä.
- Tee havaintoja lavastuksesta, puvustuksesta sekä näytelmän ääni- ja valomaailmasta.
- Millaisia lavasteita ja tarinalle olennaisia esineitä kuuluu toteutukseen?

8. Näytelmän laji
Analysoi ja arvioi näytelmää lajinsa, dekkarikomedian, edustajana.
- Miten näytelmässä luodaan ristiriitoja ja jännitystä?
- Miten katsojaa hämätään?
- Mitä humoristisia piirteitä näytelmässä on? Mistä komiikka syntyy?
- Miten näytelmän nimi Rikos ruutupaperilla kuvastaa sen kertomaa tarinaa? Mitä nimi tarkoittaa?

9. Teema ja näytelmän herättämät ajatukset
Analysoi näytelmän teemaa eli sen välittämää keskeistä ajatusta.
Mitä näytelmä kertoo a) elämästä, ihmisistä ja/tai maailmasta? b) unelmista c) rohkeuden puutteesta ja itseensä luottamisesta d) heittäytymisestä e) luottamuksesta

10. Juonen vaiheet (katso myös tehtävä 3. Näytelmän aukot)
Palauta mieleesi näytelmän tapahtumien kulku. Sijoita tärkeimmät tapahtumat ja käänteet draaman kaareen (Gustav Freytagin malli): 1. Esittely eli alkuasetelma 2. Nouseva toiminta (henkilöiden ja juonen kehittely) 3. Huippukohta 4. Laskeva toiminta (ristiriitojen selviäminen) 5. Loppuratkaisu

1. Esittely: kerrotaan näytelmän alkuasetelma eli tapahtumapaikka, päähenkilöt sekä mahdollinen konflikti.
2. Nouseva toiminta: peruskonflikti kehittyy, ilmenee uusia vastuksia
3. Huippukohta: käännekohta, muutos
4. Laskeva toiminta: ristiriita ratkeaa, mahdollinen jännitysmomentti
5. Loppuratkaisu: mikä on konfliktin tulos, miten päähenkilölle käy

III Tehtäviä intertekstuaalisista viittauksista

1. Viittauksia elokuvamaailmaan

Näytelmässä on useita viittauksia elokuvamaailmaan ja kulttuuriin sekä sanastoa, johon kytkeytyy näytelmän kannalta tärkeitä tapahtumia tai henkilöihin liittyviä asioita. Keskustelkaa ryhmässä ja muistelkaa: Mitkä elokuvat, näytelmät, näyttelijät ja ohjaajat mainitaan? Mitä elokuvantekoon liittyviä käsitteitä käytetään? Miten näytelmässä kommentoidaan tapahtumia katsojan näkökulmasta?

2. Keskustelutehtävä henkilöistä ja käsitteistä

Ohessa lista muutamista näytelmän intertekstuaalisista aineksista. Keskustelkaa, mitä tiedätte näistä henkilöistä ja mitä käsitteillä tarkoitetaan. Hankkikaa lisätietoa henkilöistä, käsitteistä ja sanonnoista. Muistelkaa, missä näytelmän kohdassa nämä olivat esillä tai miten ne liittyvät näytelmän sisältöön:

- Francis Coppola
- Marlon Brando
- Aleksander Sokurov
- Alfred Hitchcock
- Michael Moore
- Quentin Tarantino
- Richard Donner
- Morgan Freeman
- Danny, Ilkka Lipsanen

- Vihan riivaama
- Rita Hayworth - avain pakoon
- Tappava ase 4
- Teräsmies
- Bond
- Romeo ja Julia
- Tukholma-syndrooma
- Irwin, ”Raha ratkaisee”
- ”metsästetään karhuja Berliinissä”
- ”kaadetaan palmuja Cannesissa”

- taide-elokuva
- käsivaralla kuvattu dogma
- dokumentti
- fiktio
- pankkiryöstöelokuva
- yhden hitin ihme
- Elokuvasäätiön tukirahat

IV Tehtäviä näytelmän repliikeistä

Ohessa on repliikkejä näytelmän käsikirjoituksesta. Tarkastelkaa niitä ja kertokaa ajatuksianne alla olevien kysymysten avulla.

1. Mitä näytelmän tapahtumia ne tuovat mieleenne?
2. Mitä repliikit kertovat henkilöistä?
3. Mitä sanotut ajatukset kertovat näytelmän sisällöstä, sanomasta tai teemasta?
4. Miten vuorosanat kuvaavat henkilöiden välisiä suhteita näytelmässä?

Max:

”Tässä jutussa meitä ei kahlitse mammona. Ei, me tehdään tää elokuva puhtaasti taiteen ehdoilla.”

”Pääasia on elokuva, ei kalusto.”

”Elokuva pitää kuvata siten, miten sen haaveissaan näkee.”

”Ei rahalla tehdä elämää tai elokuvaa. Ei raha tyydytä intohimoa.”

”Se draama on jossain muualla. Se on ennen ja jälkeen ryöstön. Tää on se kliimaksi.”

” Sä olet tuhonnut mun elämäntyön.”

”Mä haluan muutakin kuin valoa. Mä haluan varjoja.”

”Sä et näe kokonaisuutta. Sä hypit ja pompit vailla mitään päämäärää alusta loppuun. Tässä on isommista asioista kysymys.”

” Se olis uhmannu liikaa kohtaloa.”

”On se ainakin jotain muuta kuin rikos ruutupaperilla.”

Pirjo:

”Oikeestaan kaikkee välillä sisäköstä Virginia Woolfiin.”

”Sä voit itse vaikuttaa sun omaan elämään.”

”Ei se oo vahvuuden merkki. Se on vaan sellanen suojelumekanismi. Mä olen ihan vaahtokarkkia koko nainen.”

”Ei täällä mitään kuvata. Herää nyt jo.”

”Se elokuva meni jo. Se tehtiin jo.”

”Mitään elokuvaa ei ole, eikä tule koskaan olemaankaan. - - Maxin elokuva oli se, että se sai meidät hetkeks uskoon itseensä.”

”Se sai meidät hetkeks uskomaan sen omaan illuusioon.”

”Herranjumala, mitä mä oon tekemässä? Mullahan on lapsi.”

”Mäkin maksaisin mun velat.”

Danny:

”Ja tässä kohtaa katsoja yleensä ajattelee, että älä avaa niitä köysiä, et se tekee sulle jotain.”

” Mä oon yleensä esittäny joukkokohtauksissa jotain poliisia tai toimittajaa ja kerran yhtä maanviljelijää. Se oikein näkyikin, kun mä ajoin sellasta keltasta traktoria.”

”Ehkä herra Coppolalla olis omia pattereita.”

”Tarkottaako toi nyt sitä, että mä olen porukan heikoin lenkki?”

”Danny. Mä olen Danny ja mä alan nähdä värejä.”

”Mutta entäs se elokuva?”

”Totta kai kuvataan. Minkä takia me sit muuten ollaan täällä?”

”Niin olisko nää rahat niinku oikeesti meidän vai?

”En mä taidakkaan olla mukana.”

Nykänen:

”Ja ajattelin, että nyt ois korkee aika viedä tää mun juttu niinku seuraavalle levelille.”

”No voi harmi. Olis niin hienoo tehdä leffamusaa.”

”Jotain käsivaralla kuvattua dogmaa? Semmosiako sä täällä nysväilet?”

”Mutta pakkohan tätä köyttä on löysätä jo pelkästään juonenkin kannalta.”

”Ja vain pelkästään sen takia, että se pääpahis ajattelee vain omaa etuaan. Siinä meidän sympaattisessa kaverissa ei ole mitään vikaa. Kuten sanottu, se on olosuhteiden uhri.”

”Älä sä dogmapetteri puutu siihen visioon, jota katsojat haluaa.”

”Meidät kaikki on valittu tarkoin perustein.”

”Tässäkö tää on? Tääkö on sun käsikirjotus?”

”Mä tein siihen vähän parannuksia, kun mä tajusin, miten järjetön tää sun idea on.”

”Meillä on mahdollisuus aloittaa uus elämä ja sä vingut jostain moraalista.”

”Mä en aio palata keskinkertaiseksi trubaduuriksi.”

Pankkivirkailija:

”Oliko teillä aika varattuna?”

”Ei tää pankkiasiointi ole enää mitään extempore-touhua.”

”Tää teidän touhu vaikuttaa nyt enemmän tämmöiseltä tosi TV:ltä.”

”- -nyt nää roolit niinku vaihtuu. Me ollaan ryöstäjiä ja te ryöstettäviä.”

”Kukaan ei nyt lähde mihinkään kotiin vaan me keskitytään tähän käsikirjoitukseen.”

”Se ei taida enää olla sun päätöksessä.”

V Draamatehtäviä

Lämmittelytehtäviä:

1. **Mielipidejana:** Opettaja esittää väittämiä ja oppilaat asettuvat janalle oman mielipiteensä mukaiseen kohtaan. Voidaan myös pysähtyä keskustelemaan mielipiteistä ja perustella niitä.

   Näytelmä on rikosnäytelmä

   Näytelmä oli jännittävä.

   Näytelmä sai minut nauramaan.

   Pohdin näytelmän aikana oikean ja väärän käsitettä.

   Näytelmän henkilöt olivat kiinnostavia.

   Näytelmä on realistinen eli näin voisi tapahtua oikeassa elämässäkin.

   Näytelmän henkilöt ovat ystäviä keskenään.

   Lavastus oli onnistunut.

   Näyttelijät sopivat hyvin rooleihinsa.

   Näytelmän loppu on onnellinen.

   Näytelmä sopii nuorille.

   Nuorten pitäisi käydä enemmän teatterissa.

2. **Monologi**: Lukekaa parin kanssa Romeo ja Julia –monologi näytelmästä eri tyyleillä opettajan ohjeiden mukaan (iloisesti, raivoten, hyppien, kyykyssä, surullisesti, kuiskaten jne.)

   Oi kuu, oi kuu sinäkö siellä? Valvot nukkuvan unta. Mene jo maillesi, sillä tämä uni ei ole valosi arvoinen. Sinun kalpeutesi rinnalla miehuuteni kipinä on kuin pisara tuulessa, joka hetken kieppuu ilmassa vailla suojaa. Yhtä on minun rakkauteni Juuliaa kohtaan. Suojaton sydämeni huutaa hänen nimeään sinun loisteessa. Oi kuu, oi kuu, sinä yksinäisen yön vartija. Kerro se rakkauteni kohteelle, miten heräjän hänen kauneutensa valoon, kuin sinun armoosi. Kerro se sepän ahjon sävelin, miten verettömät huuleni kaipaavat sitä tulta, jonka vain Juulian rakkaus voi sytyttää. Oi kuu, oi kuu.

Improvisaatiotehtäviä:

3. **Henkilöhahmot**
   Jaetaan oppilaat neljään ryhmään. Kukin ryhmä saa pohdittavakseen yhden näytelmän hahmoista (Max, Danny, Pirjo ja Nykänen). Ryhmä kokoaa hahmoista esittelyn, jonka yksi ryhmäläisistä käy esittämässä muille rooliin eläytyen. Opettaja antaa avuksi kysymyksiä:
   Kuka olet?
   Kuinka vanha olet?
   Millainen koulutus ja työura sinulla on?
   Millainen perheesi on?
   Mitä harrastat?
   Millainen olet luonteeltasi?
   Mikä sinua kiinnostaa?
   Mistä et pidä?
   Mistä unelmoit?
   Miksi olet tässä nyt?

   Esittelyn jälkeen muu ryhmä voi tehdä lisäkysymyksiä hahmolle. Lopuksi voidaan yhdessä pohtia ja vertailla hahmoja (Ovatko he hyviä/pahoja/miellyttäviä/epämiellyttäviä? Paljastuuko hahmoista uusia puolia näytelmän aikana?)

4. **Pankkiryöstö**
   Improtkaa kolmen hengen ryhmissä Maxin käsikirjoituksen mukainen kohtaus "Pankkiryöstö. Kaksi ihmistä menee pankkiin ja ryöstää sen." Opettaja antaa joka ryhmässä yhdelle salaisen ohjeen, ja tämä toimii kohtauksessa sen mukaan. (Toinen pankkiryöstäjä kokee kesken kaiken valaistumisen eikä haluakaan tehdä rikosta. Toinen pankkiryöstäjä rakastuu pankkivirkailijaan. Pankkivirkailija on saa äkillisen vatsataudin mutta yrittää peitellä sitä. Pankkivirkailija on humalassa. Toinen pankkiryöstäjä on bakteerikammoinen. Toinen pankkiryöstäjä saa paniikkikohtauksen ja haluaa nopeasti pois tilanteesta. Pankkivirkailija alkaakin laulaa puhumisen sijaan. Toinen pankkiryöstäjä alkaa toimia ja puhua hidastetusti. Toinen pankkiryöstäjä menettää puhekykynsä.)

5. **Elokuvakäsikirjoitus**
   Laatikaa ryhmissä yhden lauseen elokuvakäsikirjoitus. Esittäkää se muille pantomiimina ja muut arvaavat juonen. Vaihtoehtoisesti voidaan esittää tuttujen elokuvien juonia pikakelauksena.

6. **Miten sen sanoisi...**
   Näytelmässä on kohtia, joissa tehdään jotain epäolennaista sillä hetkellä, kun pitäisi saada sanottua jotain tärkeää ja syvällistä. Lapuilla on arkisia puuhia ja vaikeasti puheeksi otettavia asioita. Improvisoidaan pareittain kohtauksia, jossa molemmat puuhaavat jotain arkista ja juttelevat niitä näitä, mutta toisella onkin jotain tärkeää sanottavaa.

   Arkisia puuhia: kahvin keittäminen, pyykkien ripustaminen, astioiden tiskaaminen, mustikoiden poimiminen, hampaidenpesu, imurointi, haravointi jne.

   Vaikeasti puheeksi otettavia asioita: on saanut potkut työpaikastaan, on rakastunut toiseen, on hukannut jonkin tärkeän esineen, on rikkonut toiselle kuuluvan esineen, aikoo ryhtyä erakoksi, on tuhlannut yhteisen pankkitilin rahat jne.

Lopetustehtäviä:

7. **Mitä sitten tapahtui?** On kulunut vuosi ja näytelmän hahmot kohtaavat uudestaan. Ryhmät suunnittelevat kohtaamisen, jossa käy ilmi mitä kullekin on vuodessa tapahtunut.

8. **Horoskooppi:** Esitä pantomiimina horoskooppimerkkisi, pari tai ryhmä arvaa. Laatikaa toistenne horoskooppimerkeille myönteinen ennustus loppuvuodeksi. Lukekaa ennustukset ääneen.

VI Teatterietiketti

Teatterietiketistä saat käytännön tietoa Tampereen Teatteriin tulemisesta ja teatterissa viihtymisestä.

- Tulethan teatteriin ajoissa, sillä myöhästyneet pääsevät saliin vasta väliajalla. Teatterin ulko-ovet avataan jo tuntia ennen esityksen alkua, mutta saliin pääset 15 minuuttia ennen esityksen alkua.
- Tarkista etukäteen, millä näyttämöllä esitys on. Päänäyttämö ja Kulttuuriravintola Kivi sijaitsevat Keskustorilla ja Frenckell-näyttämö Keskustorin toisessa päässä Satakunnan sillan pielessä.
- Ulkovaatteet jätetään esityksen ajaksi narikkaan. Päänäyttämöllä sinua palvelee narikkahenkilökunta (narikkamaksu 2 €) tai voit jättää vaatteesi itsepalvelunaulakkoon. Frenckell-näyttämöllä itsepalvelunaulakot sijaitsevat teatterin aulassa.
- Jätäthän myös reput ja eväät naulakkoon.
- Huomaavaisuudesta kanssakatsojia kohtaan tulethan teatteriin ilman voimakkaita hajusteita.
- Väliaikatarjoilun voit tilata ennakkoon, näin vältyt jonottamiselta väliajalla.
- Istuinpaikkasi löydät teatterilipusta. Tarvittaessa vahtimestarit opastavat sinut oikealle paikalle.
- Suljethan esityksen ajaksi kännykän, samoin myös kaikki soittimet ja pelit.
- Esityksen aikana valokuvaaminen ja nauhoittaminen eivät ole sallittua.
- Eläydy esitykseen! Naura, jos esitys naurattaa ja itke, jos itkettää. Voit antaa myös väliaplodeja.
- Esityksen päätyttyä voit taputtaa, huutaa ”bravo!” tai nousta seisomaan ja taputtaa.
- Halutessasi voit lähettää näyttelijöille kiitoksena vaikkapa kirjeen tai kukkia. Jätä tervehdyksesi tullessasi tai väliajalla narikkaan tai vahtimestarille, niin näyttelijä saa sen loppukiitoksiin.
- Toivomme, että nautit teatterin taiasta! Otamme mielellämme vastaan palautetta. Kommentoi näkemääsi esitystä nettisivuillamme **www.tampereenteatteri.fi.**